

‘નિયમસાર’ કળશ આવી ગયો. ભેદવિજ્ઞાનનો આવી ગયો ને. હવે ૧૧૦મો કળશ.

इति सति मुनिनाथस्योच्चकैर्भेदभावे

स्वयमयमुपयोगाद्राजते मुक्तमोहः ।

शमजलनिधिपूरक्षालितांहःकलंकः

स खलु समयसारस्यास्य भेदः क एषः ॥११०॥

શ્લોકાર્થ :- ‘એ રીતે જ્યારે મુનિનાથને...’ મુખ્યપણે મુનિની વાત કરી છે. મોક્ષનો માર્ગ તો એ છે ને? આહાહા..! પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન, એ પણ રાગના વિકલ્પથી ભિન્ન પડીને ચૈતન્યસ્વરૂપ પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, એની અનુભૂતિ થાય, અનુભવ થાય, એ તો પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન છે. એ પ્રથમ માર્ગ છે. પછી અંતરમાં લીન થવું. મુનિનાથ કીધું છે ને? મુનિનાથ છે, મુનિના નાથ. આહાહા..! અંતર વીતરાગી આનંદકંઠ પ્રભુ, એમાં લીન છે, એવા જે ‘મુનિનાથને અત્યંત ભેદભાવ (ભેદવિજ્ઞાનપરિણામ) થાય છે,...’ એને. અત્યંત પરથી ભિન્ન આનંદસ્વરૂપ

થાય છે. આહાહા...! આ ચારિત્ર.

મુમુક્ષુ :- એ તો સિદ્ધદશા થાય ત્યારે થાય.

ઉત્તર :- અહીં ચારિત્ર સિદ્ધદશા થયા પહેલાની વાત છે. કોણે કહ્યું? આ પહેલેથી થાય છે. આહાહા...! ૩૮ ગાથામાં ન કહ્યું? કળશમાં કળશમાં. 'મજ્જન્તુ' ભગવંતસ્વરૂપ પ્રભુ! તું નિર્વિકલ્પ છો, અભેદ છો, શુદ્ધ છો, શુદ્ધનયે તદ્દન પરમસ્વભાવભાવ છે. તેમાં 'મજ્જન્તુ' ત્યાં જા, મગન થા, પ્રભુ! આહાહા...! ૩૮ ગાથાનો કળશ છે. સર્વ જીવો એમાં મગન થાઓ, ભાઈ!

આનંદસ્વરૂપ ભગવાન જે શરીર, વાણી, મનથી તો ભિન્ન છે, પણ પુણ્ય-પાપના, દયા-દાનના, વ્રતના વિકલ્પથી પણ ભિન્ન છે. આહાહા...! એ 'સમયસાર'ની ૧૫૬ ગાથામાં આવી ગયું. 'સમયસાર'. 'મોત્તૂળ ગિચ્છયદ્વં' વિદ્વાનો શાસ્ત્રો વાંચીને વ્યવહાર કાઢીને વ્યવહારમાં વર્તે છે. પણ.. આહાહા...! નિશ્ચયથી વસ્તુ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન વીતરાગસ્વરૂપ (છે) એને છોડી દે છે અને વ્યવહારમાં વર્તે છે. મુક્તિ તો નિશ્ચય સ્વભાવ શુદ્ધ ચૈતન્યને આશ્રયે થાય છે. આહાહા...! પુણ્ય-પાપનો અધિકાર છે ને? ૧૪૪ ગાથા (સુધી) કર્તા-કર્મ (અધિકાર છે), પછી પુણ્ય-પાપ (અધિકારની) ૧૫૬ ગાથા.. આહાહા...!

'કુંદકુંદાચાર્ય'ને એ વખતે એમ કહેવું પડ્યું... આહાહા...! કે નિશ્ચય વસ્તુ આનંદનો નાથ, નિર્વિકલ્પ વીતરાગમૂર્તિ, તેની દષ્ટિ છોડી, તેની સન્મુખતા છોડી અને વિદ્વાનો શાસ્ત્રો ભણીને એમાંથી કાઢ્યું અને એ વ્યવહારમાં વર્તન કરે, પણ મુક્તિ તો નિશ્ચયને આશ્રયે, સ્વભાવને આશ્રયે થશે. આહાહા...! આવી વાત છે, ભાઈ! પ્રભુનો તો આમ પોકાર છે. એક એવી નહિ, એવી ત્રણ વાત (છે). 'મજ્જન્તુ' ન્યાં કહ્યું. અહીં વ્યવહારના વર્તન કરનારાને બંધન થાય (એમ કહ્યું). વસ્તુનો સ્વભાવ શુદ્ધ ચૈતન્યમાં અંદરમાં રમે તેને મુક્તિ થાય. ૩૮માં કળશમાં એમ કહ્યું, સર્વ લોકો.. 'મજ્જન્તુ' આનંદના સ્વરૂપમાં આવીને બધા જીવો મગન થાઓ. આહાહા...!

તેમ 'દ્રવ્યસંગ્રહ'માં અવાયને અધિકારે કહ્યું, ધર્મધ્યાનનો વિચાર કરનાર ધર્મી... આહાહા...! એવો વિચાર (કરે છે), એટલો બધો શુદ્ધ અને પરમસ્વભાવની ભાવના કરે છે, કે હું તો પરિપૂર્ણ પરમાત્મપદને પામું, બધા જીવો પામો. કોઈ જીવ દુઃખી ન થાઓ. આહાહા...! બધા આત્માના સ્વરૂપમાં મગન થાઓ અને સુખી થાઓ. આહાહા...! તેમ 'બંધ અધિકાર' અને 'સર્વવિશુદ્ધ અધિકાર'માં છેલ્લે આ 'સમયસાર' સમજીને, જ્ઞાત કરીને કર્તવ્ય શું? કરવું શું? કે કરવાનું એ કે હું નિર્વિકલ્પો, શુદ્ધ ચૈતન્ય (છું). શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યઘન આનંદકંદ, ત્રણકાળમાં, ત્રણલોકમાં મન, વચન ને કાયા કૃત, કારિત અનુમોદનથી ભિન્ન આખી મારી ચીજ છે. હું તો શુદ્ધ ચિદાનંદ આનંદથી ભરેલો ભગવાન છું. જગતત્રયે, કાળત્રયે ત્રણકાળ અને ત્રણલોકમાં... આહાહા...! મન, વચન અને કાયાથી કરવું, કરાવવું, અનુમોદનથી ભિન્ન

મારી ચીજ છે. આહાહા...! એવી ભાવના હે જીવ! તું કર અને સર્વ જીવ નિરંતર ભાવના આમ કરો. એવો પાઠ છે. આહાહા...! સર્વ જીવા. અરે...! દુઃખી કોણ થાય?

પ્રભુ! તું આનંદ છો ને. આહાહા...! દુનિયાથી ઉદાસ થઈ જા, પ્રભુ! અને સ્વભાવમાં પ્રેરક થઈને અંદરમાં લીન થા. અને તે ભાવના એવી કર કે હું પણ પૂર્ણાનંદ શુદ્ધ છું અને બધા જીવો પૂર્ણાનંદ શુદ્ધ છે, એવી નિરંતર ભાવના કર્તવ્ય છે. આહાહા...! ગજબ છે. બધા જીવો, બાળગોપાળ. બધા આત્માઓ છે ને, પ્રભુ! તમે પરમેશ્વરપદમાં પડ્યા છો. ભગવત્ સ્વરૂપ તારું છે, નાથ! આહાહા...! તો બધા ભગવત્ સ્વરૂપમાં લીન થાઓ. એમ સર્વે જીવોની ભાવના ધર્મી તો એમ કરે છે. કોઈ દુઃખી થાવ અને રખડો એવી ભાવના કરતા નથી. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

૩૮ (ગાથામાં) કહ્યું, આ અવાયમાં કહ્યું અને છેલ્લે બંધ અને મોક્ષ અધિકાર, સર્વવિશુદ્ધમાં છેલ્લે કહ્યું. સર્વ જીવો એને જીવ કહીએ. અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર, અનંત જ્ઞાનનો સાગર, અનંત અનંત પારિણામિક સ્વભાવભાવથી ભરેલો, મહાપ્રભુ તેમાં લીન થાઓ, તેવો હું છું. હું અત્પજ્ઞ નહિ, હું રાગ નહિ, હું નિમિત્ત નહિ. આહાહા...! હું તો પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ છું તેવી ભાવના સર્વ જીવો કરો અને સર્વ જીવો નિશ્ચયને પામો. આહાહા...! આમ છે. અહીં તો વીતરાગભાવની વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...! અને આ વાત ફેરવે છે શું? ઓલી ૧૨મી ગાથા છે ને? ‘વવહારાદેસિદ્ધા’ એનો અર્થ એવો કરે છે, કે હેઠલા પ્રાણીને તો વ્યવહારનો જ ઉપદેશ કરવો. એવો અર્થ કરે છે.

મુમુક્ષુ :- હેઠલા કહેવા કોને?

ઉત્તર :- આમાં ‘વિદ્યાનંદે’ લખ્યું છે. પણ એનો અર્થ જ ટીકાકારે કર્યો. ટીકાકારને કહે, ટીકાકારે દુરુહ કરી નાખ્યું એમ કહ્યું. એમ કહીને ટીકાકાર આચાર્યને ઉડાવી દીધા. ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ મહા ભગવંતસ્વરૂપ, એને ઉડાવી દીધા. અને નીચલા જીવને તો વ્યવહારનો ઉપદેશ કરવો. એમ એનો અર્થ છે જ નહિ.

જેને પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત થયું છે એને તો કાંઈ હવે કરવાનું રહ્યું નથી. પણ જે કંઈ અંદર પરમાત્મપદમાં લીન થવા માગે છે, એ લીનતામાં હજી કમીને લઈને જો રાગાદિ હોય, તો તેને જાણેલો પ્રયોજનવાન છે. રાગ છે તેમ જાણવું તે પ્રયોજન છે. આહાહા...! રાગનો ઉપદેશ કરવો એ પ્રભુ! એમાં છે નહિ. અરે...! શું થાય? આવા અર્થ કરે. આમાં એ અર્થ કર્યો છે. ટીકાકારે દુરુહ કરી નાખ્યું. ટીકાકારે જેમ અર્થ થતો હોય એમ કર્યો. ‘અમૃતચંદ્રાચાર્ય’ને જૂઠા પાડવા! જ્યાં ભગવત્ સ્વરૂપે કામ કર્યું છે ને! આહાહા...! વ્યવહાર વચ્ચે આવે, પૂર્ણ આનંદસ્વરૂપનો આશ્રય લીધો છતાં પૂર્ણતા પ્રાપ્ત ન થાય તો વચમાં અશુદ્ધતાનો રાગ આવે, પણ તે રાગ જાણેલો પ્રયોજનવાન છે. જાણેલો, આદરણીય નહિ. આહાહા...! આવી વાત છે. હવે આમાં અર્થ બીજા કરે એનું શું કરવું? આહાહા...!

અહીં એ કહે છે, 'મુનિનાથ...' આહાહા...! જેને અત્યંત ભેદભાવ થાય છે. આહાહા...! જેને અંદર વિકલ્પથી તો જુદો પણ પર્યાયથી લક્ષ છૂટીને ભેદભાવ થાય છે. આહાહા...! અખંડાનંદ પ્રભુ અંદર પૂર્ણાનંદ પરમેશ્વર પરમાત્મા, એમાં તેની પરથી ભિન્ન પડીને લીનતા થાય છે. ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા...! એ ભેદવિજ્ઞાન અત્યંત થાય છે 'ત્યારે આ (સમયસાર) સ્વયં ઉપયોગ હોવાથી,...' આહાહા...! એ ભગવાન પોતે તો સ્વયં જ્ઞાનદર્શનઉપયોગસ્વરૂપ છે. ત્રિકાળ, હોં! પર્યાય (નહિ). સ્વયં ઉપયોગસ્વરૂપ છે એ તો. આહાહા...! જ્ઞાન-દર્શનનો ઉપયોગરૂપ એ એનું સ્વરૂપ છે. એમાં કોઈ રાગ, દયા, દાન, વ્રત, વિકલ્પ એના કોઈ સ્વરૂપમાં નથી. આહાહા...!

'આ સ્વયં ઉપયોગ હોવાથી,...' આહાહા...! સ્વયં ભગવાન જ્ઞાન અને દર્શનરૂપી ઉપયોગ હોવાથી. આહાહા...! 'મુક્તમોહ...' છે. સ્વયં ઉપયોગ અંદર જ્ઞાન અને દર્શનનો સ્વભાવ છે. એવો ઉપયોગસ્વરૂપ છે તેમાં ઉપયોગ જામી ગયો. આહાહા...! આઠ વર્ષનો બાળક પણ કેવળજ્ઞાન પામે, પ્રભુ! એને કાંઈ ઉંમરની જરૂર નથી. આહાહા...! અંદર પ્રભુ બિરાજે છે, ભાઈ! તને એની મોટપની ખબર નથી. તેની મહિમાનો પાર નથી. જેની મહિમા સર્વજ્ઞની વાણીમાં પણ પૂરી કહી શકાય એમ નથી. વચનાતીત, વિકલ્પાતીત એવી ચીજ છે એ કોઈ. આહાહા...!

એ કહે છે, કે સ્વયં ઉપયોગરૂપ છે ને, પ્રભુ! આહાહા...! એ દયા, દાનના રાગરૂપે તો નથી પણ અલ્પજ્ઞપણે પણ નથી. આહાહા...! સ્વયં ઉપયોગ, જ્ઞાન-દર્શનનો સ્વયં ઉપયોગ ત્રિકાળ. આહાહા...! એવા ઉપયોગમાં એકાગ્ર થયો એ પર્યાય. સમજાય છે કાંઈ? ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આ તો જન્મ-મરણ મૂકવાની વાત છે, બાપુ! ચોરાશીના અવતાર કરી કરી હોથા નીકળી ગયા છે. આહાહા...! એક એક અવતારમાં અનંત અનંત દુઃખ સહન કર્યાં છે. ક્યાંય શાંતિ નથી, ક્યાંય સુખનો સડકો નથી. એ શાંતિ અને સુખ તો આત્મામાં છે. આહાહા...! 'શાંતિભાઈ!' શાંતિ ક્યાં છે? આહાહા...!

પ્રભુ! તું શાંતરસથી ભરેલો છો ને. સ્વયં ઉપયોગ કીધું ને? સ્વયં ઉપયોગ છે. એ તો જ્ઞાનદર્શનનો દરિયો છે. આહાહા...! ત્રિકાળી જાણક અને દર્શન એવા સ્વભાવથી ભરેલો, એવું સ્વરૂપ તારું ત્રિકાળ છે. આહાહા...! એવો 'સ્વયં ઉપયોગ હોવાથી, મુક્તમોહ (મોહ રહિત) થયો થકો,...' એ સ્વયં ઉપયોગમાં એકાકાર થવાથી મુક્ત મોહ થઈ ગયો. રાગાદિ મોહ છૂટી ગયો. અને સ્વયં ઉપયોગસ્વરૂપ જેવડો છે, એવડો પર્યાયમાં પ્રગટ થઈ ગયો. 'માણેકલાલભાઈ!' આવી વાતું છે, બાપુ! અરે...! જગતને ક્યાં ક્યાં.. વીતરાગમાર્ગને ક્યાં જોડી દીધો.

'સ્વયં ઉપયોગ હોવાથી,...' આહાહા...! 'મુક્તમોહ થયો થકો, શમજલનિધિના પૂરથી...'

આહાહા...! જેમ દરિયાને કાંઠે પાણીની ભરતી આવે, એમ ભગવાન દર્શન, જ્ઞાન અને આનંદનો

સમુદ્ર ભર્યો છે. એમાં એકાગ્ર થવાથી તેની પર્યાયમાં આનંદની ભરતી આવે છે. અતીન્દ્રિય આનંદની ભરતી. બાઢ.. બાઢ તમારી હિન્દી ભાષામાં. આહાહા..! દરિયાને કાંઠે જેમ બાઢ આવે છે, એ અંદર ભર્યો છે એમાંથી આવે છે. ક્યાંય ઉપરથી આવતી નથી. દરિયામાં રપ ઈંચ વરસાદ પડે, પણ જ્યારે એને પાછું હઠવાનું હોય.. શું કહેવાય? ઓટ કરવાનું હોય પણ રપ ઈંચ તો પણ કાંઈ ભરતી ન લાવે. આહાહા..! અને ૧૧૮ ડિગ્રીનો તડકો હોય, પણ છતાં જ્યારે ભરતીનો કાળ હોય (તો) એ તાપ રોકી ન શકે. આહાહા..! અને એમાં જ્યાં પૂનમનો ચંદ્ર હોય, એથી પાણી આખું અંદરથી ઉછાળા મારે. એવો ચંદ્ર ને અને એને બેને નિમિત્તનિમિત્ત સંબંધ છે. સમજાણું કાંઈ? પૂનમનો પૂર્ણ ચંદ્ર હોય અંદર, ત્યાં દરિયો ભરતી-ભરતી એમ અંદરથી ઉછાળા મારે.

એમ ભગવાનઆત્મા.. આહાહા..! ચંદ્રમાં સમાન શીતળ સ્વરૂપ પ્રભુ! એમાં એકાગ્ર થવાથી ‘શમજલનિધિના પૂરથી...’ આવ્યું? ‘(ઉપશમસમુદ્રની ભરતીથી)...’ લ્યો, ભરતી આવી. આહાહા..! માર્ગ પ્રભુ શાંતિનો જુદો બહુ. આહાહા..! અરે..! સત્યને સાંભળવા મળે નહિ, એ સત્યને, સુખને પંથે ક્યારે જાય? દુઃખને પંથે દોરાઈ ગયો, પ્રભુ! અનંતકાળથી દુઃખને પંથે દોરાઈ ગયો છે. એ મહાદુઃખી છે. પૈસાવાળા દુઃખી મોટા ભિખારા છે. શાસ્ત્રમાં રાંકા-વરાંકા ગણ્યા છે. આ લાવો... આ લાવો... આ લાવો... પણ મારામાં આનંદ ભર્યો છે, મારે કાંઈ જોઈતું નથી. આહાહા..! મારામાં ઉપશમરસ અને આનંદનો કંદ પ્રભુ સ્વયં આનંદ અને જ્ઞાનના દર્શનના ઉપયોગસ્વરૂપ છું. એ ભરતી એમાંથી પર્યાયમાં આવે, એ મારે જોવે છે. બીજું કાંઈ જોઈતું નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

‘શમજલનિધિના પૂરથી...’ ભાષા જુઓ! શમજલ-સમતારૂપી, ઉપશમરૂપી જળ, એનો નિધિ એટલે સમુદ્ર, એનું પૂર. આટલા શબ્દો વાપર્યા છે. શમજલનિધિનું પૂર! એ સમતાનો સાગર વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ! આનંદનો કંદ સાગર, એ સમતા નામ ઉપશમરસથી ભરેલો પ્રભુ! એમાં એકાગ્ર થવાથી તેની પર્યાયમાં-અવસ્થામાં ‘શમજલનિધિના પૂરથી (ઉપશમ સમુદ્રની ભરતીથી) પાપકલંકને ધોઈ નાખીને,...’ આહાહા..! ધોઈ નાખીને એટલે એ એક ઉપદેશ છે. આમ જ્યાં ગયો એટલે ઓલું પાપ થતું નથી એને ધોઈ નાખ્યું એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! પૂર્ણાનંદના નાથમાં જ્યાં લીન થાય છે, ત્યાં એની પર્યાયમાં પૂર્ણ શાંતરસ, અકષાયભાવ ઉપશમરસ, એની ભરતી આવે છે. આહાહા..! ત્યારે પાપનું કલંક છે એ છૂટી જાય છે. આહાહા..! આ રસ્તો છે, પ્રભુ! આકરો પડે, જેમ પડે પણ આ વિના એના જન્મ-મરણ નહિ મટે, પ્રભુ! બહારથી ભલે મનને મનાવી લેશે. બહારથી કાંઈ ક્રિયા કરીને, આ કર્યું, આ કર્યું... આહાહા..! એ દુઃખને દરિયે ડૂબી ગયો છે, ભાઈ!

આ તો ‘શમજલનિધિના પૂર’ જ્યાં અંદર વહે છે. આહાહા..! કહે છે કે પૂર્ણ ભરેલો તો છે જ પણ જ્યાં એમાં એકાગ્ર થયો ત્યાં શમજલનિધિનું પૂર, પર્યાયમાં ભરતી આવી.

આહાહા...! એની વર્તમાન દશામાં શાંતરસ, અકષાયરસ, વીતરાગરસ, એ પર્યાયમાં ઉછળી આવ્યો, ઉછાળા માર્યા. આહાહા...! તેને અહીં ભરતી કહે છે. ગુજરાતી ભાષા સાદી છે, પણ કાંઈ ઓલી નથી. સમજાય એવું છે કે નહિ? આ ભાઈ હિન્દી છે. આહાહા...! માર્ગ એવો છે, બાપા! આમાં વાદ અને વિવાદ, ઝઘડા બાપા આમાં કાંઈ (નથી). આહાહા...!

સત્ય જ પ્રભુ એવું અંદર છે. શમજલનિધિનું પૂર. એ તો પર્યાયમાં કહ્યું. શમજલનિધિનું પૂર તો પોતે છે જ. આહાહા...! એ મુક્તમોહ થયો એટલે ઉપશમરસની ભરતી આવી, એણે પાપકલંકને ધોઈ નાખ્યું. આહાહા...! 'ધોઈ નાખીને, બિરાજે છે;...' અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય શાંતીમાં ભગવાનઆત્મા બિરાજે છે. એનું નામ મુક્તિ અને એનું નામ સિદ્ધપદ છે. અરે...રે...! આવી વાતું છે. આકરું પડે પણ માર્ગ તો આ છે, ભાઈ! આહાહા...! કાંઈ સહેલો (રસ્તો) બતાવોને, કોઈ એમ પૂછે છે. 'ભભુતમલજી'! સહેલો કહો કે આ કહો, બાપા! બીજો કોઈ રસ્તો નથી. આહાહા...!

શમજલનિધિ-સમતારૂપી જળથી ભરેલો દરિયો ભગવાન, એમાં એકાગ્ર થવાથી મુક્તમોહ, મોહથી સહિત થવાથી, ભરતીથી સહિત થવાથી. મોહથી મુક્ત થવાથી અને આનંદની ભરતીથી સહિત થવાથી... આહાહા...! પાપકલંકને તે ધોઈ નાખે છે. આહાહા...! એવી રીતે શોભે છે.

'તે આ ખરેખર,...' મુનિરાજ 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ' છે. 'આ ખરેખર, આ સમયસારનો કેવો ભેદ છે!' આ તે શું 'સમયસાર'ની દશા છે! કહે છે. આહાહા...! ભગવાન સમયસારસ્વરૂપ છે. એનું ભાન થઈને સ્થિરતા થઈ આ તે 'સમયસાર'નો કેવો ભેદ છે! આ તે કેવો પ્રકાર છે! આહાહા...! આકરું પડે. વ્યવહાર ક્રિયાકાંડીના રસવાળાને એવું લાગે, આ લુખ્યું લાગે. ત્યાં ઓલો રસ છે ને, એ તો અનાદિનો રસ પડ્યો છે.

અંદર ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ, વીતરાગનો પિંડ છે, અકષાયસ્વભાવનો સાગર છે. નિર્વિકલ્પોહં એમાં લખ્યું છે. જોયું? છેલ્લી છે ને છેલ્લી? ભાવનાનું લખ્યું છે. 'બંધ અધિકાર'માં છેલ્લે છે. બંધ છે ને? આમાં લખ્યું. 'બંધ અધિકાર'માં છેલ્લે છે. 'મોક્ષ અધિકાર' છે આ તો. બંધ-બંધ, હોં! જુઓ! આહાહા...!

શું કહે છે, જુઓ! 'તસ્ય બંધસ્ય વિનાશાર્થ' બંધને નાશને માટે પ્રભુ તારે શું કરવું? બંધના નાશને માટે પ્રભુ તારે શું કરવું? 'વિનાશાર્થ વિશેષભાવનામાહ' આ. વિશેષ અંતરની ભાવના કરવી. એટલે શું? 'સહજશુદ્ધજ્ઞાનાનંદૈકસ્વભાવોઽહં'. 'સહજશુદ્ધજ્ઞાનાનંદૈકસ્વભાવોઽહં' આહાહા...! છે? બે-ત્રણ ઠેકાણે છે. બંધ-અધિકારમાં છે, છેલ્લે સર્વવિશુદ્ધ અધિકારમાં છે અને 'પરમાત્મપ્રકાશ'માં છેલ્લે છે. પ્રભુ! આમ ભાવના તો કર એકવાર. આહાહા...! આ પૈસાની, આબરૂની, બાયડીની, છોકરાની, ઢીંકણાની બધા.. આહાહા...! પાપના પોથા બધા બંધની ભાવના કરે એ કરતાં આ તો કર એકવાર. કેવું કીધું?

એ એકવાર કહ્યું હતું. (સંવત) ૧૯૬૪ની સાલ. સંવત ૧૯૬૪. ૭૨ વર્ષ પહેલાની

વાત છે. ઉંમર ૧૮ વર્ષની હતી. દુકાનનો માલ લેવા જતા. 'વડોદરા' માલ લેવા ગયેલ. ૧૮ વર્ષની ઉંમર. દુકાન ચાલતી હતી, મોટી હતી અંદર માલ લેવા જતા. દિવસે માલ લીધો. રાત પડી, તો ત્યાં એક નાટક હતું. અનસૂયાનું નાટક. 'ભરૂચ'ને કાંઠે 'નર્મદા' છે ને? એ 'નર્મદા' અને અનસૂયા બે બહેનો હતી. સત્તિ. આ તો તે દિ'ની વાત છે. ૬૪ની સાલની વાત છે. ૭૨ વર્ષ પહેલાની. એ નાટક જોવા ગયેલા. રાત્રે નિવૃત્તિ હોય. એ વખતે વૈરાગ્યના નાટક બહુ (આવતા).

એમાં એક બાઈ હતી, અનસૂયા, એ સ્વર્ગમાં જાતી હતી. તો સ્વર્ગમાંથી નકાર આવ્યો. એ લોકો એમ કહે છે, ને? 'અપુત્રસ્ય ગતિ નાસ્તિ' જેને દીકરો ન હોય એને ગતિ ન મળે. કારણ કે ઓલો શ્રાદ્ધ કરનાર ન મળે એટલે. એ લોકો માને છે પણ એ બધી વાત ખોટી છે. પણ એ બાઈ ગઈ એટલે સ્વર્ગમાંથી ના પાડી. મોટું નાટક હતું. ૧૮ વર્ષની ઉંમરની વાત છે. ત્યારે કહે, મારે હવે જાવું ક્યાં? કે સ્વર્ગ નહિ મળે. દીકરો હશે તો મળશે. હેઠે હોય એને પરણ. તો નીચે આંધળો બ્રાહ્મણ હતો, એને પરણી, એને થયું છોકરું. એ છોકરું ક્યાંકથી લઈ આવ્યા'તા. એ તો બધા આદમી હતા ને. પણ ગાતી હતી. આહાહા..! તે દિ'ની વાત છે. ૭૨ વર્ષ પહેલાની વાત છે. આ છે ઇ. બેટા! તું નિર્વિકલ્પો છો, સહજાનંદ છો, ઉદાસીન છો, બુદ્ધો છો. આટલા શબ્દો યાદ છે. બાકી તો ઘણા ગાયા હતા. અહીં આમાં તો ઘણા છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- એ ત્રણેમાં છે એ તો કીધું ને? ત્રણેમાં છે. આમાં બેમાં છે અને એક બીજે, ત્રણ જગ્યાએ છે. પણ ત્યાં એ વખતે એ બાઈ છોકરાને હાલરડું ગાય. નાટકમાં એ વાત હતી. અત્યારે તો બધા કાળાકેર થઈ ગયા છે. બાયડી આમ જોવે, હાથ નાખે, આ અનીતિના બહાર દેખાવ, નીતિના આચરણના ઠેકાણા ન મળે. એ વખતે તો નાટકમાં વૈરાગ્ય.

છોકરાને હિલોળા કરતાં (કહે છે), બેટા! તું નિર્વિકલ્પ છો. એમ કહેતી. તું વિકલ્પ વિનાનો અભેદ ચિદાનંદ પ્રભુ છો. શુદ્ધો છો-શુદ્ધ છો. બુદ્ધો છો-જ્ઞાનનો પિંડ છો. ઉદાસીનો છો, રાગાદિ બધાથી ઉદાસ પ્રભુ! તારી દશા છે. એવા ચાર ભાગ યાદ રહ્યા. એ વખતે તો ચોપડી લીધી હતી. એ વખતે ટેવ એવી હતી. ટીકીટ તો લીધી બાર આનાની, પણ મેં કીધું તમે શું બોલો છો એ ચોપડી લાવો. ચોપડીના પૈસા લ્યો. પણ તમે બોલો એ સમજવું જોઈએ ને. સમજ્યા વિના અમે શું સાંભળીએ. પહેલેથી એવી ટેવ હતી ને. કોઈપણ વાતને પરીક્ષા કર્યા વિના એમ ને એમ માનવી નહિ. તમે શું બોલો છો એની ચોપડી લાવો. બાર આનાની ચોપડી લીધેલી અને બાર આનાની ટીકીટ લીધી. દોઢ રૂપિયો. એમાં આ બધું લખેલું અને એ બાઈ અંદર બોલતી હતી. આહાહા..! એ વખતે અંદરથી ધૂન ચડી જતી, ડોં! વાહ! બેટા! નિર્વિકલ્પ છો ને તું. શુદ્ધ છો ને. જ્ઞાનનો પિંડ છો, ઉદાસ છો. આખી દુનિયાથી

તારું આસન ભિન્ન છે પ્રભુ અંદર. આહાહા...! ‘ભૂપતભાઈ’! આહાહા...!

અહીં કહે છે, એ કહે છે, જુઓ! ‘સહજશુદ્ધજ્ઞાનાનંદૈકસ્વભાવોઽહં’. આહાહા...! ક્યાંથી મળે? ભાવના આ કર કહે છે. ‘નિર્વિકલ્પોહં, ઉદાસીનોહં, નિરંજનનિજશુદ્ધાત્મસમ્યક્શ્રદ્ધાન-જ્ઞાનાનુષ્ઠાનરૂપનિશ્ચયરત્નત્રયાત્મકનિર્વિકલ્પસમાધિસંજાતવીતરાગસહજાનંદરૂપસુખાનુભૂતિમાત્રલક્ષણેન સ્વસંવેદનજ્ઞાનેન’ મારા આનંદના જ્ઞાનથી હું જણાવ એવો છું, બાકી બીજી રીતે જણાવ એવો નથી. એમ ભાવના કર પહેલી, કહે છે. આહાહા...! છે? ‘સ્વસંવેદનજ્ઞાનેન સંવેદ્યો ગમ્ય:’ હું તો મારા જ્ઞાનથી પ્રત્યક્ષ મને જાણું એવો હું છું. મને રાગની ને નિમિત્ત ને દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની જરૂર નથી. આહાહા...! આ પાઠ અંદર છે, ડોં! આ તો સંસ્કૃત છે. છે?

‘પ્રાપ્ય:, ભરિતાવસ્થોઽહં’ ‘ભરિતાવસ્થો’ પૂર્ણ ભરેલો છું. આહાહા...! જેમ પાણીનો ઘડો પૂર્ણ ભરેલો હોય, એ માટીનો ઘડો છે, એમ આ ચૈતન્ય ઘડો અંદર આનંદનો કંદ પૂર્ણ ભરેલો છે. આહાહા...! છે? ‘ભરિતાવસ્થો’ ભરિત અવસ્થા. અહીં પર્યાય ન લેવી. ‘ભરિતાવસ્થો’ ભરેલો. અવસ્થિત-મારું સ્વરૂપ ભરેલું પૂર્ણ છે. આહાહા...!

‘રાગ-દ્વેષ-મોહ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-પંચેન્દ્રિયવિષયવ્યાપાર, મનોવચનકાયવ્યાપાર-ભાવકમ-નોકર્મ-ખ્યાતિ-પૂજા-લાભ-દૃષ્ટશ્રુતાનુભૂતભોગાકાંક્ષારૂપનિદાનમાયામિથ્યાશલ્યત્રયાદિ-સર્વવિભાવપરિણામરહિત: શૂન્યોઽહં’ આહાહા...! ‘શૂન્યોઽહં’ પરથી હું શૂન્ય છું. મારા સ્વરૂપે પરિપૂર્ણ ભરેલો છું. પરથી હું શૂન્ય શૂન્ય છું. આહાહા...! પેલો ‘રજનીશ’ શૂન્ય કહે છે. પણ આ વસ્તુ ભરેલી જુદી છે એ વિના તને શૂન્ય ક્યાંથી આવ્યું? અંદર પરિપૂર્ણ વસ્તુ ભગવાન અંદર પરિપૂર્ણ ભરેલો છે. એ ભરિત અવસ્થા કીધા પછી ‘શૂન્યોઽહં’ કીધું. સમજાય છે કાંઈ? પરથી શૂન્ય છું. આહાહા...! છે?

‘જગત્રયે’ ત્રણ જગતમાં, ત્રણલોકમાં ‘મનોવચનકાયૈ: કૃતકારિતાનુમતૈશ્ચ શુદ્ધનિશ્ચયેન’ શુદ્ધનિશ્ચયથી મારું સ્વરૂપ તો આવું છે. પરમાનંદ સ્વરૂપ ભગવાન વીતરાગમૂર્તિ, નિર્વિકલ્પ શૂન્ય અને પરથી ભિન્ન મારું સ્વરૂપ છે. એમ ‘તથા સર્વે जीवा: इति निरंतर’ ‘सर्वे जीवा: इति निरंतर भावना कर्तव्या’ બધા જીવો એવા છે, પ્રભુ! એમ ભાવના કર. આહાહા...! કેવા શ્લોક પડ્યા છે, જુઓને! અરે...! કાને પડે નહિ. આવી ચીજ છે એને સાંભળવા મળે નહિ, એ કે દિ’ જાય? આકરી વાત છે, બાપા! અહીં તો કહે છે, કે ‘સર્વે जीवा:’ અભવી (પણ)? અહીં અભવી-ફવીની વાત જ નથી. બધા જીવો પૂર્ણાનંદથી ભરેલા અને પરથી શૂન્ય છે, એવી ભાવના કર્તવ્ય છે. નિરંતર ભાવના કર્તવ્ય છે. આહાહા...! આ ત્રણ ઠેકાણે છે.

અહીં શબ્દ શું આવ્યો છે? શમજલનિધિનું પૂર. આહાહા...! જેમ પાણીનું ઘોડાપૂર આવે ને? ઘોડાપૂર સમજો છો? અમારી નદીમાં.. અમારું જન્મસ્થળ ‘ઉમરાળા’ છે ને? એ નદી બહુ મોટી છે. મોટી નદી. એમાં છોકરાઓ રમતા હોઈએ, તો પચ્ચીસ ગાઉ છેટે વરસાદ હોય અને અહીં તો તડકો હોય. પાણી એટલું આવે પાણી. ઘોડાપૂર, આટલું ઊંચુ દળ,

પાણી ભરાય અને નેરામાંથી ભેગું થઈ આટલું ઊંચું ઘોડાપૂર આવે. એકદમ. છોકરા રમતા હોય તો બહારથી રાડું પાડે. બધા નીકળી જાવ... નીકળી જાવ.. પાણીનું ઘોડાપૂર આવે છે. આટલું ઊંચું પૂર ચાલ્યું આવે છે. એમ આ આત્મા ઘોડાપૂર અંદર ભરેલો છે. આહાહા..! 'ઉમરાળા'ની મોટી નદી છે. 'કરિયાણા' ૨૫ ગાઉ દૂરથી વરસાદ વરસ્યો હોય તો ત્યાં પાણી બે કાંઠે ભરાય જાય. ત્રણ-ત્રણ માથોડા પાણી, ચાર-ચાર માથોડા પાણી. એ પૂર કહેવાય.

અહીં એ કહે છે. શમજલનિધિનું પૂર. આહાહા..! '(ઉપશમસમુદ્રની ભરતીથી) પાપકલંકને ઘોઈ નાખીને, વિરાજે (-શોભે) છે;—તે આ ખરેખર, આ સમયસારનો કેવો ભેદ છે !' મુનિરાજ એમ કહે છે, કે આહાહા..! આવા આત્માના અનુભવની સ્થિરતાની રમણતા, એ તે કોઈ 'સમયસાર'નો કેવો પ્રકાર છે! જેમાં પૂર આવ્યું છે, કહે છે. પર્યાયમાં આનંદનું પૂર આવ્યું છે. અતીન્દ્રિય શાંતિનો રસ ઝરે છે. અરે...! આ તે કોઈ 'સમયસાર'નો કેવો ભેદ છે! આહાહા..! 'શાંતિભાઈ'! આવું ત્યાં સાંભળ્યું નથી. ત્યાં ઓલા હીરા-માણેકને ફેરાફેર કરે. ત્યાં ક્યાં છે? અત્યારે તો વાડામાં પણ નથી. મારી નાખ્યા બિચારાને. શું કરીએ? આ કરો અને આ કરોમાં જિંદગી ચાલી જાય છે. આહાહા..!

અહીં પરમેશ્વરની વાત મુનિરાજ કરે છે. અરે...રે...! આવો ભગવાન આનંદસહિત ભરેલો, અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર, એની પર્યાયમાં ભરતી આવી, એ તે કેવો 'સમયસાર'નો પ્રકાર હશે! એટલે કે 'સમયસાર'નો અનુભવ તે 'સમયસાર'નો એક પ્રકાર છે. એ ૧૧૦ શ્લોક (પૂરો) થયો. ૮૩ ગાથા.

ગાથા-૮૩

મોત્તૂળ વચનરચણં રાગાદીભાવવારણં કિચ્ચા ।

અપ્પાણં જો જ્ઞાયદિ તસ્સ દુ હોદિ ત્તિ પઙ્કિકમણં ॥૮૩॥

મુક્ત્વા વચનરચનાં રાગાદિભાવવારણં કૃત્વા ।

આત્માનં યો ધ્યાયતિ તસ્ય તુ ભવતીતિ પ્રતિક્રમણમ્ ॥૮૩॥

દૈનં દૈનં મુમુક્ષુજનસંસ્તૂયમાનવાહ્યમયપ્રતિક્રમણનામધેયસમસ્તપાપક્ષયહેતુભૂતસૂત્ર-સમુદયનિરાસોડયમ્ ।

યો હિ પરમતપશ્ચરણકારણસહજવૈરાગ્યસુધાસિન્ધુનાથસ્ય રાકાનિશીથિનીનાથઃ અપ્રશસ્તવચનરચનાપરિમુક્તોઽપિ પ્રતિક્રમણસૂત્રવિષમવચનરચનાં મુક્ત્વા સંસારલતામૂલકંદાનાં નિખિલમોહરાગદ્વેષભાવાનાં નિવારણં કૃત્વાઽખંડાનંદમયં નિજકારણપરમાત્માનં ધ્યાયતિ, તસ્ય

ખલુ પરમતત્ત્વશ્રદ્ધાનાવબોધાનુષ્ઠાનાભિમુખસ્ય સકલવાગ્વિષયવ્યાપારવિરહિતનિશ્ચયપ્રતિક્રમણં
ભવતીતિ ।

તથા ચોક્તં શ્રીમદમૃતચંદ્રસૂરિભિઃ :-

(માલિની)

“અલમલમતિજલ્પૈર્દુર્વિકલ્પૈરનલ્પૈ-
ર્યમિહ પરમાર્થશ્ચેત્યતાં નિત્યમેકઃ ।
સ્વરસાવિસારપૂર્ણજ્ઞાનવિસ્ફૂર્તિમાત્ર-
ન્ન ખલુ સમયસારાદુત્તરં કિંચિદસ્તિ ॥”

રચના વચનની છોડીને, રાગાદિભાવ નિવારીને,
જે જીવ ધ્યાવે આત્મને, તે જીવને પ્રતિક્રમણ છે. ૮૩.

અન્વયાર્થ :- [વચનરચનાં] વચનરચનાને [મુક્તવા] છોડીને, [રાગાદિભાવવારણં]
રાગાદિભાવોનું નિવારણ [કૃત્વા] કરીને, [યઃ] જે [આત્માનં] આત્માને [ધ્યાયતિ]
ધ્યાવે છે, [તસ્ય તુ] તેને [પ્રતિક્રમણં] પ્રતિક્રમણ [ભવતિ ઇતિ] હોય છે.

ટીકા :- દિને દિને મુમુક્ષુ જનો વડે ઉચ્ચારવામાં આવતો જે વચનમય પ્રતિક્રમણ
નામનો સમસ્ત પાપક્ષયના હેતુભૂત સૂત્રસમુદાય તેનો આ નિરાસ છે (અર્થાત્ તેનું આમાં
નિરાકરણ-ખંડન કર્યું છે).

પરમ તપશ્ચરણના કારણભૂત સહજવૈરાગ્યસુધાસાગરને માટે પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર એવો જે
જીવ (-પરમ તપનું કારણ એવો જે સહજ વૈરાગ્યરૂપી અમૃતનો સાગર તેને ઉછાળવા માટે
અર્થાત્ તેમાં ભરતી લાવવા માટે જે પૂર્ણ ચંદ્ર સમાન છે એવો જે જીવ) અપ્રશસ્ત વચનરચનાથી
પરિમુક્ત (-સર્વ તરફથી છૂટેલો) હોવા છતાં પ્રતિક્રમણસૂત્રની વિષમ (વિવિધ) વચનરચનાને
(પણ) છોડીને સંસારલતાનાં મૂળ-કંઠભૂત સમસ્ત મોહરાગદ્વેષભાવોનું નિવારણ કરીને અખંડ-
આનંદમય નિજ કારણપરમાત્માને ધ્યાવે છે, તે જીવને—કે જે ખરેખર પરમતત્ત્વનાં શ્રદ્ધાન,
જ્ઞાન અને અનુષ્ઠાનની સંમુખ છે તેને—વચનસંબંધી સર્વ વ્યાપાર વિનાનું નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ
હોય છે.

એવી રીતે (આચાર્યદેવ) શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિએ (શ્રી સમયસારની આત્મખ્યાતિ નામની
ટીકામાં ૨૪૪મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

“[શ્લોકાર્થ :-] બહુ કહેવાથી અને બહુ દુર્વિકલ્પોથી બસ થાઓ, બસ થાઓ; અહીં
એટલું જ કહેવાનું છે કે આ પરમ અર્થને એકને જ નિરંતર અનુભવો; કારણ કે નિજ

રસના ફેલાવથી પૂર્ણ જે જ્ઞાન તેના સ્ફુરાયમાન થવામાત્ર જે સમયસાર (-પરમાત્મા) તેનાથી ઊંચું ખરેખર બીજું કાંઈ પણ નથી (-સમયસાર સિવાય બીજું કાંઈ પણ સારભૂત નથી).”

ગાથા-૮૩ ઉપર પ્રવચન

મોત્તૂળ વચનરચણં રાગાદીભાવવારણં કિચ્ચા ।

અપ્પાણં જો જ્ઞાયદિ તસ્સ દુ હોદિ ત્તિ પડિકમણં ॥૮૩॥

સાચું પ્રતિક્રમણ કોને કહેવું એની વાત પરમાત્મા ફરમાવે છે. આમ તો બધા મિચ્છામિ દુક્કડમ... મિચ્છામિ દુક્કડમ કરી કરીને અનંતવાર મરી ગયો. આહાહા...! પણ પૂર્ણાનંદનો નાથ પ્રભુ, એમાં અંદર સ્થિર થઈને રાગથી ખસી જાય છે અને સ્વરૂપમાં ઠરે છે, ત્યારે તેને સાચું પ્રતિક્રમણ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! અમે પણ પહેલા દુકાન ઉપર પડિક્રમણ કરતા, હોં! ગડિયા હાંકતા. એકેય અર્થની ખબર ન મળે.

રચના વચનની છોડીને, રાગાદિભાવ નિવારીને,
જે જીવ ધ્યાવે આત્મને, તે જીવને પ્રતિક્રમણ છે. ૮૩.

ટીકા :- ‘દિને દિને મુમુક્ષુ જનો વડે...’ શું કહે છે હવે? સવાર-સાંજમાં દરરોજ ધર્મજીવ પ્રતિક્રમણ કરે છે. એ ‘દિને દિને મુમુક્ષુ જનો વડે...’ મોક્ષાર્થી જીવો વડે ‘ઉચ્ચારવામાં આવતો જે વચનમય પ્રતિક્રમણ...’ વચનમય પ્રતિક્રમણ. મિચ્છામિ દુક્કડમ... ઇચ્છામિપડિક્રમણ. એ ‘નામનો સમસ્ત પાપક્ષયના હેતુભૂત...’ એ તો પાપના પરિણામના અભાવસ્વરૂપ પુણ્ય. પુણ્ય છે ઇ. વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ એ બધું પુણ્ય છે. પાપનો જરી ક્ષય થાય અને પુણ્યના પરિણામ થાય. ધર્મ નહિ. આહાહા...!

દિને દિને મુમુક્ષુજીવે. આહાહા...! સવાર અને સાંજ ‘ઉચ્ચારવામાં આવતો જે વચનમય પ્રતિક્રમણ નામનો સમસ્ત પાપક્ષયના હેતુભૂત સૂત્રસમુદાય...’ સિદ્ધાંતના વચનો ‘તેનો આ નિરાસ છે...’ એના નકાર માટે આ પ્રતિક્રમણની વ્યાખ્યા છે. આહાહા...! એ વચનમય પ્રતિક્રમણ છે એ વિકલ્પવાળું છે. એ તો બંધનું કારણ છે. એના નિરાસ માટે, એનો અભાવ કરવા માટે આ વાત છે. આહાહા...! અહીં તો એના વ્યવહાર પડિક્રમણના અર્થની ખબર ન હોય. ઇમોત્યુણં આવે છે ને? ઇમોત્યુણં કર્યું હતું? ‘ભભૂતમલજી’! પહેલું કર્યું હતું? ઠીક. એમાં આવે છે. લોગસ્સમાં આવે છે. લોગસ્સ છે ને? ‘લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે, ધમ્મતિથયરે જિણે;...’ એમાં ‘વિહુયરયમલા’ આવે છે. ‘વિહુયરયમલા’ લોગસ્સમાં (આવે છે). અર્થની ખબર ન મળે. પછી એક બાઈ બોલવા માંડી અહીં ‘લીંબડી’માં વિશાશ્રીમાળી અને દશાશ્રીમાળીને તકરાર (ચાલતી હતી). એટલે દશાશ્રીમાળી બાઈ આ બોલી વિહુયરયમલા એટલે વીહા રોઈ મળ્યા. અર્થની ખબર ન મળે.

લોગસ્સમાં આવે છે. છેલ્લું નહિ? ‘એવંમએ અભિથુઆ, વિહુયરયમલા પહીણજરમણા;.’ ‘લોગસ્સ ઉજજોઅગરે, ધમ્મતિથયરે જિણે;’ આ તો દસ વર્ષની ઉંમરથી કરેલું છે. એમાં ‘વિહુયરયમલા’ આવે છે. એક બાઈ અર્થ કરવા માંડી કે વીહા રોઈ મળ્યા. ઓલા કહે આપણી તકરાર આમાં ક્યાંથી આવી? આમાં તો એવો અર્થ નથી. (સાચો અર્થ) શું છે?

વિહુય- હે પરમાત્મા! વિશેષે હુય એટલે ટાળ્યા છે. રયમલા-રય એટલે કર્મની રજ અને મલ એટલે પુણ્ય-પાપનો મેલ. આપે ટાળ્યા છે ત્યારે આપ પરમાત્મા થયા છો. એય...! છે? અર્થની ખબર હતી? આહાહા...! જામોત્યુણમાં એવું આવે છે.

મુમુક્ષુ :- ...

ઉત્તર :- ‘સરણગઈપઈઠ્ઠા’. ‘દીવોતાણં સરણગઈપઈઠ્ઠા’ નમોત્યુણમાં આવે છે. ‘નમોત્યુણં, અરિહંતાણં, ભગવંતાણં, આઈગરાણં, તિથયરાણં’ આવે છે ને? એમાં ‘દીવોતાણં સરણગઈપઈઠ્ઠા’ (આવે છે). હવે બાઈ અર્થ કરવા માંડી. સામે વિરોધ હતો. ‘દીવા ટાણે સંઘવી પીટ્યા’ એમાંથી એવું કાઢ્યું. ‘દીવોતાણં સરણગઈપઈઠ્ઠા’નો અર્થ આવડે નહિ. ‘દીવા ટાણે સંઘવી પીટ્યા’. કીધું, આ નમોત્યુણમાં ક્યાંથી આવું આવ્યું? જુઓ તો ખરા. ‘દીવોતાણં સરણગઈપઈઠ્ઠા’ સમુદ્રમાં જેમ દ્વિપ હોય છે, એમ આ સંસાર તરવાનો ઉપાય ભગવાનઆત્મામાં અંદર છે એ શરણ છે. અંદર શરણભૂત ભગવાનઆત્મા છે. અર્થની ખબર ન મળે અને હાંકે રાખે ગાડા.

અહીં તો કહે છે, કે એ પ્રતિક્રમણના વચનનો વિકલ્પ અને તેનો જે રાગ, તેને નિરાસ કરવાની વ્યાખ્યા છે. એનું ખંડન કરે છે કે વ્યવહાર નહિ, વ્યવહાર સંસાર બંધનું કારણ છે. આવે, હોય. આહાહા...! ‘(અર્થાત્ તેનું આમાં નિરાકરણ-ખંડન કર્યું છે).’

‘પરમ તપશ્ચરણના કારણભૂત...’ આહાહા...! જુઓ! લેશે. ‘પરમ તપશ્ચરણના...’ આનંદનો નાથ અંદર સ્વરૂપ સમ્યગ્દર્શન સહિત, સ્વરૂપની ચારિત્રની રમણતા સહિત, સોનું જેમ ગેરુથી શોભે, એમ અંતર આત્માની શોભા વીતરાગભાવથી શોભે, એને અહીંયાં તપસ્યા કહે છે. આરે.. આરે...! તપસ્યાની વ્યાખ્યા જુદી. એ કહે છે, જુઓ!

‘પરમ તપશ્ચરણના કારણભૂત સહજવૈરાગ્યસુધાસાગરને માટે પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર એવો જે જીવ...’ આહાહા...! જેમ પૂનમનો ચંદ્ર પૂર્ણ ઊગે (ત્યારે) દરિયામાં ભરતી આવે. એમ મુનિરાજ... આહાહા...! અંદર વીતરાગની ભાવનાનો રસીલો રસે ચડી ગયો (તો પર્યાયમાં) ભરતી આવી. આહાહા...! છે?

‘પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર એવો જે જીવ...’ એ જીવને જ ચંદ્રમા કીધો. ‘(—પરમ તપનું કારણ એવો જે સહજ વૈરાગ્યરૂપી અમૃતનો સાગર...’ આહાહા...! ભગવાન તો અમૃતનો સાગર છે, સુખનો સાગર છે. અમૃત એટલે સુખ. આહાહા...! એ અમૃતનો સાગર એવો ભગવાન. અમૃતના સાગરને ઉછાળવા માટે અંદર અમૃતનો સાગર ભગવાન ભર્યો (છે). ચંદ્રમાં જેમ

પૂનમનો ઉછળે, એમ જે મુનિ પોતાના સ્વરૂપમાં રમે છે, એની પર્યાયમાં આનંદ ઉછળે છે. આહાહા...! આ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ. અરે..રે...! આવી વાતું છે. બધી વાતુંમાં ફેર. એટલે કેટલાક કહે ને, કે 'સોનગઢ'વાળાએ નવું કાઢ્યું. 'ભૂપતભાઈ'! નવું નથી કાઢ્યું, ભગવાન! અનાદિનું ભગવાન કહે છે તે આ છે. બાપુ! તે સાંભળ્યું નથી એટલે તને નવું લાગે. માર્ગ તો અનાદિનો આ છે. અંદર છે કે નહિ? આહાહા...!

કહે છે, કે એ મુનિ કેવા છે? કે જેમ પૂનમનો ચંદ્ર થાય અને જેમ ભરતી આવે, એવો એ મુનિ પોતાના આનંદસ્વરૂપમાં એકાગ્ર થઈને... આહાહા...! પર્યાયમાં, અવસ્થામાં અમૃતના ઉછાળા આવે, અમૃતની ભરતી આવે, એનું નામ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણ કહે છે. આહાહા...! આવી વાતું છે. તેથી કહે ને 'સોનગઢ'વાળાએ વ્યવહારને ઉથાપી નાખ્યો. ફલાણું આમ કર્યું. બધું સાંભળ્યું છે, બધું સાંભળ્યું છે, બાપુ! સાંભળને હવે. અહીં શું કહે છે? વ્યવહારને તો નિરાસ કરીએ છીએ. વ્યવહાર આવે, પણ એ ખંડન કરવાલાયક છે, નિષેધ કરવા લાયક છે. આહાહા...! વ્યવહાર કરતાં કરતાં નિશ્ચય થાય એવું સ્વરૂપ નથી. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- વ્યવહાર કરતાં કરતાં બંધ થાય.

ઉત્તર :- વ્યવહાર તો બંધ પણ વ્યવહાર પોતે બંધસ્વરૂપ છે. બંધસ્વરૂપથી બંધ જ થાય. અને આત્મા મુક્તસ્વરૂપ છે, એને આશ્રયે મુક્તદશા થાય. આહાહા...! પુણ્ય-પાપ અધિકારમાં આવે છે. વિકાર છે એ બંધસ્વરૂપ જ છે. તેમાં બંધ જ થાય. અને ભગવાનઆત્મા મુક્તસ્વરૂપ છે તો મુક્ત સ્વભાવના આશ્રયે મુક્તપણું જ આવે. 'સમયસાર'માં પુણ્ય-પાપના અધિકારમાં છે. આહાહા...!

'સહજ વૈરાગ્યરૂપી...' શું કહે છે? 'પરમ તપનું કારણ એવો જે સહજ વૈરાગ્યરૂપી...' પરથી એકદમ ઉદાસ. આહાહા...! દુનિયાના વિકલ્પથી પણ જે ઉદાસ છે. આહાહા...! પરચીજથી તો ઉદાસ છે પણ શુભ વિકલ્પ જે પ્રતિક્રમણનો વ્યવહાર આવે છે, એનાથી પણ પરમ ઉદાસ-વૈરાગી છે. આહાહા...! આકરી વાત, ભાઈ! પરિચય નહિ, અભ્યાસ નહિ એટલે આકરું લાગે.

વસ્તુ તો પોતે ભરી છે. ભગવાન પડી છે. ભગવત્ સ્વરૂપ છે. બધા ભગવાન છે. કોઈ અપૂર્ણ અને કોઈ વિકારી આત્મા છે જ નહિ. આહાહા...! બધા ભગવાન સ્વરૂપે અનંત છે. આહાહા...! એવા ભગવાન સ્વરૂપને જે ઓળખીને અંદરમાં સ્થિર થયો, એ ચંદ્રમા જેમ પૂનમે ઊગે અને પાણીની ભરતી આવે, એમ પર્યાયમાં 'સહજ વૈરાગ્યરૂપી અમૃતનો સાગર તેને ઉછાળવા માટે અર્થાત્ તેમાં ભરતી લાવવા માટે જે પૂર્ણ ચંદ્ર સમાન છે...' મુનિ. આહાહા...! પંચમઆરાના સંત કહે છે. આ ટીકાકાર તો ૮૦૦ વર્ષ પહેલા થયા. આહાહા...! એવી મુનિની દશા છે. મુનિની દશા બાપુ! મુનિ કાંઈ લુગડા ફેરવ્યા અને નગ્ન થયો માટે મુનિ છે? આહાહા...!

અહીંયાં તો કહે છે, અંદરમાં એટલો ઉદાસ છે, કે જેને વિકલ્પ પણ રુચતો નથી,

ગોઠતો નથી. આહાહા...! શરીર, વાણી અને પર પદાર્થની તો શું વાત કરવી? પણ જેને વ્યવહાર પ્રતિક્રમણનો વિકલ્પ જે રાગ છે, એ જેને પોસાતો નથી, રુચતો નથી, ગોઠતો નથી. આહાહા...!

‘(પૂર્ણ ચંદ્ર સમાન છે એવો જે જીવ)...’ આહાહા...! ‘અપ્રશસ્ત વચનરચનાથી પરિમુક્ત...’ કહે છે, કે અશુભભાવથી તો પરિમુક્ત છે. એમ ‘હોવા છતાં પ્રતિક્રમણસૂત્રની વિષમ (વિવિધ) વચનરચનાને (પણ) છોડીને...’ અશુભભાવ તો છોડ્યો છે, પણ પ્રતિક્રમણનો, વ્યવહારનો જે પ્રતિક્રમણનો વિકલ્પ છે, તેને પણ છોડીને. આરે.. આવી વાતું છે. શાસ્ત્રમાં જોવે નહિ, વાંચે નહિ, વિચારે નહિ અને ‘સોનગઢ’ને નામે તો એય...! ‘સોનગઢ’ તો નિશ્ચયાભાસ છે. વ્યવહારથી તો વાત કરતા નથી. ભગવાન!

મુમુક્ષુ :- વાત જ બધી વ્યવહારની છે.

ઉત્તર :- આ વિકલ્પ ઊઠે એ પણ વ્યવહાર છે, વાણી એ બધો વ્યવહાર છે. પણ એ આદરવા લાયક નથી. આહાહા...!

કહે છે, કે સત્ય પ્રતિક્રમણ કરનાર, અપ્રશસ્ત રાગથી તો ઉદાસ છે, છૂટી ગયો છે. છે? પણ ‘પ્રતિક્રમણસૂત્રની વિષમ (વિવિધ: વચનરચનાને (પણ) છોડીને...’ આહાહા...! ઇચ્છામી પડિક્રમણ... એ બધા શબ્દોને છોડીને અને એના તરફના વિકલ્પને છોડી દઈને એમ કહે છે. હવે આવી વાતું છે, ભાઈ! આહાહા...! માર્ગ તો આવો છે, બાપુ! આહાહા...! ‘એક હોય ત્રણકાળમાં પરમાર્થનો પંથ’ પરમાર્થનો પંથ તો આ એક જ હોય. બીજો વ્યવહાર પણ એક (માર્ગ) છે એમ છે નહિ. આહાહા...! એ વિકલ્પને પણ છોડી દઈને... આહાહા...! છે?

‘સંસારલતાના મૂળ-કંઠભૂત સમસ્ત મોહરાગદ્વેષભાવોનું નિવારણ કરીને...’ સંસારરૂપી વેલડી-લતા. સંસારરૂપી વેલડી ફાલે છે. એ સંસારલતાના મૂળ-કંઠભૂત, એનું મૂળીયું... ‘સમસ્ત મોહરાગદ્વેષ...’ એ સમસ્ત રાગદ્વેષમોહ એ સંસારલતાનું મૂળીયું છે. ચાહે તો દયા, દાન અને વ્રતનો વ્યવહાર પ્રતિક્રમણનો વિકલ્પ (હો) પણ સંસારલતાનું મૂળીયું છે. આહાહા...! સાંભળવું કઠણ પડે. અંદર છે કે નહિ? ઓલા ચોપડા જોયા પણ આ ચોપડા જોયા નહિ હોય, અંદર વાંચ્યું પણ નહિ હોય. આહાહા...!

‘સંસારલતાના મૂળ-કંઠભૂત...’ મૂળકંઠ-મૂળીયું. સંસારની વેલડીનું મૂળીયું. કોણ? મોહરાગદ્વેષભાવ. આહાહા...! મિથ્યાત્વ અને પુણ્ય અને પાપનો ભાવ, એ સંસારલતાની વેલડીનું મૂળીયું છે. આહાહા...! એમાં સંસાર વેલડી ફાટે છે. આહાહા...! કઠણ પડે, બાપુ! જરી વિચાર કરવો જોઈએ, ભાઈ! એનું ‘નિવારણ કરીને અખંડ-આનંદમય નિજ કારણપરમાત્માને ધ્યાવે છે,...’ આહાહા...! જુઓ! છે? કહે છે, કે પર સંયોગથી તો ઉદાસ છે, અપ્રશસ્ત રાગ અશુભરાગ તો છૂટી ગયો છે, પણ શુભરાગને પણ છોડીને... આહાહા...! ‘અખંડ-આનંદમય...’ પ્રભુ! અંદર અખંડ આનંદમય પ્રભુ છે. આહાહા...! જેમાં પર્યાયનો ભેદ પણ નથી, એવો

અખંડ આનંદમય પ્રભુ! અતીન્દ્રિય આનંદનો રસવાળો, એવો આત્મા.

એવો ‘નિજ કારણપરમાત્મા...’ પોતાનો કારણપરમાત્મા, નિજ કારણપરમાત્મા. આહાહા...! જુઓ! ‘અખંડ આનંદમય નિજ કારણપરમાત્માને...’ અહીં આત્માને નિજ કારણપરમાત્મા કહ્યો. આહાહા...! બે બીડી સરખી પીવે ત્યારે ભાઈસાહેબને પાયખાને દીશા ઉતરે. આવા અપલખણ. એને એમ કહેવું કે અંદર નિજકારણ પરમાત્મા (તું છો). ક્યે માપે માપ કરે? આહાહા...!

અહીં તો પરમાત્મા પંચમઆરાના સંતો પણ જગતને જાહેર કરીને પોકાર કરે છે. આહાહા...! પંચમઆરાના હીન પુણ્ય ને સાધારણ એમ ન માનતા. એ તો બહારની દશા છે. પ્રભુ! તું તો પરિપૂર્ણ ભગવાન છો ને! આહાહા...! કેવો? ‘અખંડ-આનંદમય...’ આનંદવાળો પણ નહિ. ‘અખંડ-આનંદમય...’ જેમ સાકર ગળપણમય (છે). એમ અખંડ અતીન્દ્રિયઆનંદમય પ્રભુ આત્મા છે. આહાહા...! કોણ? અખંડ આનંદમય કોણ? નિજ કારણપરમાત્મા. ત્રિકાળી દ્રવ્ય કારણપરમાત્મા, એને મુનિ ધ્યાવે છે, એને મુનિ ધ્યાનમાં ધ્યેયમાં લઈને એનું ધ્યાન કરે છે. આહાહા...! તે જીવને શું છે એ વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)